

LBDIS | We know
Gustave Le Bon

Psihologia mulțimilor

Cuprins

<i>Biografie</i>	5
<i>Introducere. Era maseilor</i>	13

Cartea I. SPIRITUL MASELOR

CAPITOLUL I. Caracteristici generale ale maseilor legea psihologică a unității lor mintale.....	23
CAPITOLUL II. Sentimentele și etica maseilor	33
CAPITOLUL III. Ideile, gândirea și imaginația maseilor	54
CAPITOLUL IV. Convingerile maseilor și formele religioase pe care le îmbracă	64

Cartea a II-a. OPINIILE ȘI CREDINȚELE MASELOR

CAPITOLUL I. Factorii îndepărtați ai credințelor și opiniile maseilor	72
CAPITOLUL II. Factorii imediați ai opiniilor maseilor	91
CAPITOLUL III. Îndrumătorii maseilor și mijloacele lor de persuasiune	105

CAPITOLUL IV. Limite de variabilitate la nivelul credințelor și opiniilor maselor.....	126
---	-----

**Cartea a III-a. CLASIFICAREA ȘI
DESCRIEREA CATEGORIILOR DE MASE**

CAPITOLUL I. Clasificarea maselor	140
CAPITOLUL II. Masele așa-zis criminale.....	144
CAPITOLUL III. Jurații de la Curtea cu Juri	149
CAPITOLUL IV. Masele electorale	156
CAPITOLUL V. Adunările parlamentare	165

Era maselor

La prima vedere, marile bulversări care precedă salturile de civilizație par determinate de transformări politice considerabile: invazii de popoare ori răsturnări de dinastii. Dar o cercetare atentă a acestor evenimente dă la iveală, cel mai adesea, faptul că adevăratele cauze, dincolo de cele aparente, țin de o modificare profundă a mentalității popoarelor. Veritabilele răsturnări istorice nu sunt cele care impresionează prin amploare și violență.

Singurele schimbări importante din care decurge primirea civilizațiilor se operează la nivelul opiniilor, conceptelor și credințelor. Iar dacă ele se manifestă rar, aceasta se datorează faptului că fondul ereditar al unei rase este elementul ei cel mai stabil.

Epoca actuală constituie unul dintre momentele critice, în care gândirea umanității este pe cale de a se transforma.

Doi factori fundamentali stau la baza acestei transformări. Primul e distrugerea credințelor religioase, politice și sociale din care derivă toate elementele civilizației noastre. Cel de-al doilea este crearea unor condiții de existență și de gândire complet noi, generate de cuceririle moderne ale științei și industriei.

Epoca modernă reprezintă o perioadă de tranziție și de anarhie, deoarece ideile trecutului, deși sunt bulversate, rămân încă foarte puternice, iar cele care trebuie să le înlocuiască sunt doar în curs de cristalizare, pe cale de a se închea.

La ora actuală nu este ușor de spus ce va rezulta, într-o bună zi, în urma unei asemenea perioade, neapărat puțin haotică. Pe ce idei fundamentale se vor clădi societățile ce vor urma după a noastră încă nu știm. Dar deja se poate prevedea că organizarea lor se va baza pe o putere nouă, suverana epocii moderne: puterea maselor. Pe ruinele atâtor idei considerate odinioară adevărate, dar moarte astăzi, atâtor puteri rând pe rând dărâmate prin revoluții, doar puterea aceasta va crește, părând că va trebui să le absoarbă în curând pe celelalte.

Pe când bătrânele noastre credințe se clatină și dispar, pe când vechii stâlpi ai societăților se năruie unul după altul, acțiunea maselor rămâne singura forță pe care nimic nu o amenință și al cărei prestigiu sporește mereu. Epoca spre care ne îndreptăm va fi cu adevărat era maselor.

Doar cu un secol în urmă, politica tradițională a statelor și rivalitățile dintre prinți constituiau principalii factori ai evenimentelor. Cel mai adesea, opinia maselor nu conta. Astăzi tradițiile politice, tendințele individuale ale suveranilor, rivalitățile lor cântăresc mai puțin. Vocea maselor a devenit preponderentă. Ea dictează conduita regilor. Destinele națiunilor nu se mai pregătesc în consiliile prinților, ci în spiritul maselor.

Pătrunderea claselor populare în viața politică, transformarea lor progresivă în clase conducătoare, iată una dintre

cele mai pregnante caracteristici ale epocii noastre de tranziție. În realitate, nu datorită votului universal, atât de multă vreme prea puțin influent, au pătruns clasele populare în politică. Puterea maselor s-a născut, în primul, datorită propagării unor idei încet implantate în spirite și apoi asocierea treptată a indivizilor, având drept rezultat realizarea concepțiilor până atunci doar teoretice. Asocierea a permis maselor să-și cristalizeze ideile, care, chiar dacă nu erau foarte corecte, erau strâns legate de interesele lor și să conștientizeze forța dobândită de ele. Ele întemeiază sindicate în fața cărora toate puterile capitulează, creează burse de lucru care, în pofida legilor economice, au tendința de a governa condițiile muncii și ale salariului. Ele își trimit în reuniunile guvernamentale reprezentanți lipsiți de inițiativă, de independență, reduși, cel mai adesea, la simpla dimensiune de purtători de cuvânt ai comitetelor care i-au ales.

Astăzi revendicările maselor sunt tot mai clare și tind să zdruncine din temelii societatea actuală, reducând-o la un comunism primitiv, starea normală a tuturor societăților din zorii civilizației. Limitarea zilei de muncă, exproprierea minelor, a căilor ferate, a uzinelor și a pământului, împărțirea în mod egal a produselor, înlăturarea claselor superioare în folosul celor populare etc. Iată cum sunau aceste revendicări. Puțin înclinate spre cumpătata judecată, masele se dovedesc, dimpotrivă, înclinate spre acțiune. Și forța lor devine imensă datorită actualei organizări. Dogmele pe care le vedem înfiripându-se vor dobândi în curând forța vechilor dogme, adică puterea tiranică și suverană care pune la adăpost de

orice punere în discuție. Dreptul divin al maselor ia locul dreptului divin al regilor.

Scriitorii aflați în grațiile burgheziei noastre – aceia care exprimă cel mai bine ideile ei cam înguste, vederile ei prea scurte, scepticismul ei sumar, egoismul ei adesea excesiv – tună și fulgeră împotriva noii puteri pe care o văd sporind, iar pentru a combate dezordinea spiritelor adresează apeluri desperate Bisericii, odinioară atât de disprețuite de ei. Vorbesc despre falimentul științei și ne aduc aminte de învățăturile adevărurilor revelate. Dar acești nou-converțiți uită că grația nu are aceeași putere asupra sufletelor prea puțin preocupate de cele de dincolo. Masele nu-i mai vor astăzi pe zeii renegați de foștii lor stăpâni. Râul nu curge către izvoare!

Știința n-a dat faliment și nu are vreo vină nici pentru anarhia spiritelor, nici pentru noua putere care crește din această anarhie. Ea ne-a promis adevărul sau cel puțin stăpânirea conexiunilor accesibile intelectului nostru, dar niciodată nu ne-a promis pacea ori fericirea. Cu suverană indiferență față de sentimentele noastre, ea nu ne aude lamentările și nimic nu ne poate da înapoi iluziile alungate de ea.

Simptome universale arată la nivelul tuturor națiunilor creșterea rapidă a puterii maselor și, indiferent de ce ne-ar aduce aceasta, are valoare de necesitate. Reproșurile sunt vorbe în van. Accederea maselor la putere va marca probabil una dintre ultimele etape ale civilizațiilor occidentale, o revenire la perioadele de anarhie confuză dinaintea înfloririi societăților noi. Cum să îi pui stavilă?

Până acum rolul cel mai evident al masei îl constituiau marile distrugerii ale civilizațiilor îmbătrânite. Istoria ne învață că, atunci când forțele morale – armătura unei societăți – își pierd eficiența, distrugerea finală este îmfăptuită de aceste mulțimi inconștiente și brutale, pe drept numite barbare. Civilizațiile de până acum au fost create și îndrumate de către o mică aristocrație intelectuală, niciodată de către mase. Acestea din urmă nu au forța decât pentru a distruge, iar dominația lor reprezintă întotdeauna o fază de dezordine. O civilizație presupune reguli fixe, disciplină, trecerea de la instinctiv la rațional, preocupări legate de viitorul ei, un nivel ridicat de cultură – condiții total inaccesibile masei, abandonate lor înseși. Cu forța lor exclusiv distructivă, ele acționează precum microbii asupra corpurilor malade sau asupra cadavrelor. Când edificiul unei civilizații e putred, masele conduc la năruirea lui. Atunci se manifestă rolul lor. Pentru o vreme, forța oarbă a numărului devine singura filosofie a istoriei.

Se va întâmpla la fel și cu civilizația noastră? Putem avea temeri în această direcție, dar încă nu o știm precis. Să ne resemnăm însă la gândul că vom suporta dominația masei, căci „mâini“ lipsite de prevedere au răsturnat rând pe rând toate barierele ce le-ar fi putut ține în frâu.

Aceste mase, despre care începe să se vorbească atât de mult, le cunoaștem prea puțin. Psihologii profesioniști, trăind departe de ele, le-au ignorat întotdeauna ori nu s-au ocupat decât de crimele pe care le pot comite. Există, fără îndoială, gloate criminale, dar există deopotrivă mulțimi pline de

virtuți, mulțimi eroice etc. Crimele maselor nu constituie decât un caz particular al psihologiei mulțimilor, dar nu cunoaștem configurația lor mintală, așa cum nu o cunoaștem pe cea a individului doar din descrierea viciilor lui.

La drept vorbind, stăpânii lumii, fondatorii de religii sau de imperii, apostolii credințelor, oamenii de stat eminenti și, într-un plan mai modest, simplii conducători ai micilor colectivități omenești au fost dintotdeauna, în subconștient, buni psihologi și au intuit instinctiv spiritul maselor. Și tocmai pentru că au deslușit acest spirit au ajuns ușor stăpânii mulțimilor. Napoleon a înțeles de minune psihologia maselor franceze, dar câteodată s-a înșelat în privința maselor care formau alte popoare¹. O asemenea ignoranță l-a făcut să pornească războaiele împotriva Spaniei și Rusiei care i-au pregătit căderea.

Cunoașterea psihologiei maselor constituie suportul omului de stat care vrea nu să le stăpânească – lucrul a devenit astăzi foarte dificil –, dar cel puțin să nu ajungă total dominat de ele.

Psihologia maselor arată că legile și instituțiile exercită o slabă influență asupra naturii lor impulsive și că masele sunt incapabile să aibă alte opinii decât cele care le-au fost sugerate. Regulile decurgând din pură echitate teoretică nu ar putea să le dirijeze. Numai impresiile sădite în sufletul lor pot să le

1 Și nici cei mai subtili consilieri ai săi nu au înțeles mai bine aceste popoare. Talleyrand îi scria că „Spania îi întâmpină pe soldații voștri ca pe niște eliberatori“. I-a primit ca pe niște fiare sălbatice dezlănțuite! Un psiholog informat despre instinctele ereditare ale rasei ar fi putut cu ușurință să prevadă aceasta.

seducă. De exemplu, dacă un legislator vrea să stabilească un nou impozit, ar trebui el să-l aleagă pe cel mai potrivit din punct de vedere teoretic? În niciun caz. Cel mai nepotrivit va putea să fie, practic, cel mai bun pentru mase, dacă este mascat și, aparent cel mai puțin apăsător. Astfel, un impozit indirect, chiar dacă este exorbitant, va fi întotdeauna acceptat de mase. Extras zi de zi din obiectele de consum, prin fracțiuni infime, nu stânjenește obișnuințele maselor și le impresionează prea puțin. Înlocuiți-l cu un impozit proporțional pe salariu sau pe alte venituri, plătit într-o singură tranșă, chiar dacă ar fi de zece ori mai puțin împovărător decât celălalt, va stârni proteste unanime. Micilor sume de bani de zi cu zi, invizibile, li se substituie, într-adevăr, o sumă totală relativ ridicată și, prin urmare, susceptibilă de a genera neplăcere. Aceasta nu va trece neobservată decât dacă a fost pusă deoparte bănuț cu bănuț; dar acest procedeu de economisire presupune o doză de prevedere de care masele sunt incapabile.

Exemplul de mai sus arată clar mentalitatea maselor. Aceasta nu i-a scăpat unui fin psiholog ca Napoleon, dar legislatorii, ignorând spiritul maselor, nu o pot înțelege. Experiența nu i-a învățat încă îndeajuns că oamenii nu se conduc după recomandările rațiunii pure.

Și exemplele care să ilustreze psihologia maselor ar putea continua. Numai cunoașterea acestei psihologii pune într-o lumină limpede numeroase fenomene istorice și economice, care altfel rămân de neînțeles.

Fie și din pură curiozitate, merită să studiem psihologia maselor. Descifrarea mobilurilor și acțiunilor oamenilor

Studiul nostru despre spiritul maselor nu poate fi decât o mică sinteză, un simplu rezumat al cercetărilor noastre, el neoferind decât unele sugestii. Desigur că alți cercetători vor săpa mai adânc această brazdă pe care noi o începem pe un teren neexplorat până acum¹.

-
- 1 Puținii autori care s-au ocupat cu studierea psihologiei maselor au cercetat-o, așa cum precizăm mai înainte, doar din punctul de vedere al criminalității. Neconsacrând acestui subiect decât un scurt capitol în lucrarea de față, îi semnez cititorului studiile dlui Tarde și dlui Sighele intitulat „Masele criminale“. Acesta din urmă nu conține opinii personale ale autorului, dar însumează relatarea unor fapte valoroase pentru psihologi. Concluziile mele în privința criminalității și moralității maselor sunt, de altminteri, total contrare celor susținute de cei doi autori citați. Unele consecințe ale legilor care guvernează psihologia maselor sunt descrise în diferite lucrări ale mele, dintre care în primul rând în psihologia socialismului. De altfel, acestea pot fi utilizate pentru tratarea unor subiecte diferite. Dl A. Gevaert, directorul Conservatorului regal din Bruxelles, a făcut de curând o remarcabilă aplicație a legilor expuse de noi, calificate pe drept de el „arta maselor“. „Cele două lucrări ale dumneavoastră, îmi scrie acest eminent profesor, mi-au oferit dezlegarea unei probleme până acum insolvabile pentru mine, și anume, m-au făcut să înțeleg de ce o gloată devine sensibilă la muzică – de orice fel, veche sau nouă, indigenă sau străină – cu condiția ca execuția să fie excelentă și dirijorul entuziast.“ Dl Gevaert demonstrează admirabil de ce „o lucrare, rămasă neînțeleasă pentru bunii muzicieni care descifrează partitura în camera lor de studiu, poate să fie întâmpinată cu emoție de un auditoriu fără cultură muzicală“. Și la fel de bine explica de ce asemenea impresii estetice rămân fără urmări.

Caracteristici generale ale maselor legea psihologică a unității lor mintale

În mod obișnuit, prin mase înțelegem reunirea unor indivizi, indiferent de naționalitatea, profesia ori sexul lor și de împlinirea ce a făcut ca ei să se afle laolaltă.

Din punct de vedere psihologic, cuvântul *mase* capătă o cu totul altă semnificație. În anumite împrejurări date, și doar în acele împrejurări, o mulțime de oameni posedă caracteristici noi, foarte diferite de cele ale fiecărui individ care intră în componența ei. Personalitatea conștientă dispare, sentimentele și ideile tuturor entităților sunt orientate în aceeași direcție. Apare un spirit colectiv, tranzitoriu desigur, dar având particularități foarte precise.

Colectivitatea devine atunci ceea ce eu numesc, din lipsa unei expresii mai potrivite, o masă organizată sau, dacă preferați, o masă psihologică. Ea formează un singur corp și este supusă legii unității mintale a maselor.

Faptul că, accidental, mai mulți indivizi se află împreună nu le conferă caracterul de masă organizată. O mie de indivizi

care străbat din întâmplare aceeași piață publică fac a avea un scop comun determinat, nu formează defel o masă psihologică. Pentru ca o mulțime să dobândească particularități speciale, este necesară influența unor excitanți a căror natură o vom determina.

Dispariția personalității conștiente și orientarea sentimentelor și gândurilor în același sens, prima trăsătură a mulțimii pe cale de a se organiza, nu presupune neapărat prezența simultană a mai multor indivizi în același loc. Mii de indivizi separați pot la un moment dat, sub influența unor emoții violente – un mare eveniment național, de exemplu –, să dobândească trăsăturile unei mulțimi psihologice. Va fi de ajuns ca o întâmplare oarecare să-i unească, și comportamentul lor îmbracă forma specifică de acte ale maselor. În anumite momente istorice, o mână de indivizi pot constitui o mulțime psihologică, în timp ce sute de indivizi aflați întâmplător împreună nu capătă această caracteristică. Pe de altă parte un întreg popor, fără a avea atributele evidente de aglomerare umană, devine câteodată o mulțime sub efectul cutărei sau cutărei influențe.

Odată formată, mulțimea psihologică dobândește caracteristici generale provizorii, dar determinabile. La aceste caracteristici generale se adaugă caracteristici particulare, variind în funcție de elementele care compun colectivitatea și care îi pot modifica structura mintală.

Masele psihologice sunt așadar susceptibile de clasificare. Cercetarea acestei clasificări ne va arăta că o masă eterogenă, compusă din elemente diferite, are caracteristici comune cu

IBDIS | We know books

masele omogene formate din elemente mai mult sau mai puțin asemănătoare (secte, caste și clase) și, alături de aceste caracteristici, prezintă particularități care le diferențiază de cele din urmă.

Înainte de a ne ocupa de diferitele categorii de mase, să examinăm mai întâi caracterele specifice tuturor maselor. Vom proceda ca naturalistul care începe prin a determina caracteristicile generale ale indivizilor unei clase, pentru a stabili mai apoi particularitățile care diferențiază genurile și speciile din componența respectivei clase.

Nu este ușor de descris spiritul maselor, configurația lui variind nu numai în funcție de rasă și compoziția colectivităților, dar și în raport cu natura și intensitatea stimulilor primiți. Aceeași dificultate apare de altfel și în cazul studierii psihologiei individului.

În romane, oamenii sunt înfățișați ca având caractere constante, dar în viața reală lucrurile stau altfel. Doar uniformitatea mediilor dă naștere uniformității aparente a caracterelor. Am arătat undeva că orice configurație mintală conține caracteristici latente care, sub influența unor schimbări bruște de mediu, pot să se manifeste. Astfel, printre cei mai fervenți membri ai Convenției se numărau burghezi inofensivi care, în condiții obișnuite, ar fi fost doar niște pașnici notari ori magistrați ortodocși. După domolirea „furtunii“, ei au reintrat în cadrul normalității caracterologice și Napoleon i-a ales dintre ei pe cei mai docili susținători ai săi.

Neputând să înfățișăm aici toate etapele formării maselor, ne vom ocupa mai ales de faza lor de completă organizare.

Vom vedea astfel ce pot ele să devină, nu ceea ce sunt mereu. Doar în această fază avansată de organizare, pe fondul invariabil și dominant al rasei, se suprapun unele caracteristici noi și speciale care produc orientarea sentimentelor și gândurilor colectivității într-o direcție identică. Doar atunci se manifestă ceea ce numeam mai sus *legea psihologică a unității mintale a maselor*.

Unele particularități psihologice ale maselor sunt comune cu cele ale indivizilor izolați, altele, dimpotrivă, nu se întâlnesc decât la colectivități. Vom studia mai întâi aceste caracteristici particulare, pentru a le pune în evidență importanța.

Trăsătura cea mai izbitoare la o mulțime psihologică este aceea că, indiferent de indivizii care o compun, indiferent de asemănările sau deosebirile în felul lor de trai, în ocupațiile, caracterele ori nivelul lor de inteligență, singurul fapt că oamenii sunt transformați într-o masă îi investește cu un soi de suflet colectiv. Acesta îi face să simtă, să gândească și să acționeze într-un mod total diferit de cel în care ar simți, ar gândi și ar acționa fiecare dintre indivizii care compun mulțimea, luați izolat. Anumite idei, anumite sentimente nu apar și nu se materializează prin acte decât la indivizii care constituie o mulțime. Masa psihologică este o „ființă“ provizorie, compusă din elemente eterogene, dar sudate pentru o vreme, aidoma celulelor unui organism viu, care în totalitatea lor alcătuiesc o nouă ființă, având particularități diferite de ale fiecăreia dintre celulele componente.